

Tükörben tükröződő?

GEREVICH ANDRÁS: *BARÁTOK*

Kalligram Kiadó
Budapest, 2009
82 oldal, 1500 Ft

„Fontos lett, hogy minden versemnek, sőt, szinte minden sornak érzelmi tétje legyen”, vallotta egy interjúban Gerevich András. *Barátok* című, legújabb verseskötetét épp e miatt az érzelmi tét miatt olyan jó olvasni, de talán épp emiatt is nehéz róla elemző kijelentéseket tenni. A reflektív állítások ugyanis könnyen megtörnek Gerevich verseinek felületén, ám mindezzel nem a versek romantikus előbbrevalóságát szeretném sugallni a fogalmi nyelvvel szemben, csupán a két beszédmód közötti olyan viszonylagos fordíthatatlanságot, amely a *Barátok* vallomásos verseinek terében fokozottan megmutatkozik.

Így az sem véletlen, hogy a kritikák többsége a versek visszatérő, ám nem kizárólagos témájához, a férfiszerelemhez való viszonyt állítják az elemzés középpontjába. A magánynak, a kivetettségeknek, a gyerektelenségnek és a társtalanságnak, egyszerűen az idegenségnek azonban csak egyik, bár kétségtelenül kitüntetett megnyilvánulási formája a kötetben az azonos neműek közötti vonzalom. Az idegenség azonban nem ismer neki semmi orientációt. Arra pedig, hogy a homoszexualitás hogyan válhat a magány kitüntetett metaforájává a kötetben, már maga a cím kettős értelme is egyfajta magyarázatot ad. A címet ugyanis egyszerre lehet értelmezni a 'friend' és 'boyfriend' értelemben. (Az eddigi kritikákban külön-külön mindegyikre volt példa.) Így a kötet címe egyszerre emlékeztet a szakítás utáni „legyünk barátok” szölamra, és a férfiszerelem valódi státusát elfedve megmutató főnévre is. A *Barátok* mint cím így a szerelemben már eleve bekódolt magányra emlékeztet, voltképp már a szakítás előtt is „csak” „barátok” a szerelmesek.

A reménytelen szerelem és a vágyódás mint a beteljesüléstől független idegenség a férfiszerelem fénytörésében azonban valami mást is fokozottan megmutat: ez pedig a szerelem önszerelem jellege. „[M]indenkinek csak a teste kellett, / az arcán és szemében a vágy, / csak az kellett, hogy engem kívánjon”. (*Getno*, 60.) „Valaki engem néz, / azt akarom, / hogy gyönyörködjön bennem, / kívánjon meg.” (*Napolaj*, 70.) Az, hogy a vágyott test voltaképpen egynemű a vágyakozott testtel, a kötetben végigvonuló tükröződések motívumában is tetten érhető.

A tükör mint motívum a tekintetek találkozásainak lehetőségében és e lehetőség lehetetlenségének sejtetésében is megjelenik. Ezért is lehet olyan hangsúlyos a végtelenben találkozni próbáló, de találkozni nem tudó tekintetek többszöri említése. „[P]árhuzamos tekintetünk / a végtelenben összeér”. (*Búcsú Londontól*, 5.) „Két párhuzamos vagyunk, / Budapesten összegabalyodtunk, / hogy innentől a végtelenbe egymástól távolodjunk”.

(*Párhuzam*, 72.) A tekintetek találkozásának lehetetlenségét valódi erővel azonban azok a versek jelenítik meg, ahol egy-egy fényképen keresztül valaki mással vagy saját régi arcával próbál szembenézni, valaki mást vagy saját magát próbálja megszólítani a versek beszélője. „[L]átlak a fényképen / [...] / tudod / hogy nézlek / ezen az utolsó képen / mielőtt / megöled magad”. (*Fénykép*, 33.) „Nézem magam / a képen / húszévesen / meztelenül / mosolygok.” (*Mosoly*, 69.) Ezeknek a tükörszerű felismeréseknek a legerősebb versei talán a *Zöld* és a *Tükör* című versek. „[M]ikor a tükörben / a saját szemembe nézek, / megfordulsz / és világító zöld szemekkel magaddal szemezel.” (*Zöld*, 67.) „[L]átom a testemet a tükörben / [...] / látom a szememet / nem nézek bele / nem nézek bele / nem nézek bele”. (*Tükör*, 68.) A *Zöld* megmutatja, hogy még az egyesülésre mint tükrözésre váró szerkezetek között is mással nem, legfeljebb saját magával szembeülhet az ember, a *Tükör* pedig már az önszembenezés lehetőségét is tagadva állítja.

Az egymással nem találkozó, egymást nem tükröző tekintetek azonban nem csupán motivikusan jelennek meg a versekben: ezek a tükörszerű struktúrák mint retorikai szerkezetek a versek beszédhelyzetét is meghatározzák. A dialógusok azonban éppúgy nem találkoznak, ahogy a tekintetek. Mindezt jól mutatja a versekben a vallomásos mellett legalább olyan jellegzetes megszólítás beszédpozíciója. Ezekben a dialogikus beszédpozíciókban az önmegszólítás (*Októberi reggel*, *Anyá és fia*), a másik, legtöbbször egy szerelem megszólítása (pl. *Búcsú Londontól*, *Fénykép*, *A francia mozi*, *Stalker*, *Vacsora*, *Madár*, *Matrac*) és a szerelem általi megszólítotttság (*Barátok*) azonban nyelvi szinten csak azonosként mutatkoznak meg, emlékeztetve megintcsak arra, hogy a mással való szembenezés is mindig csak az önszembenezés vágyáig juthat el. Hiába fűröszöd önmagadban, másban sem moshatod meg arcodat.

Az önmegszólítás mint versbéli zárvány az *Októberi reggel* című versben válik igazán erőteljessé: „Nem akarok több gyereket. / *Szia, Andris, köszönj az olvasóknak, / látod, itt vagy a versben, ez itt a neved.*” (15.) Az idézet első mondata a kötetben végigvonuló gyerektelenség motívumát sajátos fénytörésben mutatja meg. A gyerektelenséget nem csupán a „rossz döntések” és a „rossz biológia” (*Naphegy tér*) indokolja, nem csupán a gyerekkori traumák adhatnak rá egyfajta magyarázatot (*Anyá és fia*), a gyerektelenség „oka” volta képpen az, hogy aki ezekben a versekben beszél, maga is gyerek – „A gyerek még él bennem” (15.) –, ezért nem akar több gyereket. Épp ezért lehet az, hogy ez az önmegszólítás – voltaképpen a versírás maga – egyszerre infantilizál és egyszerre ígéri a felnőtté válás lehetőségét, éppúgy, mint a versekben leírt szerelmi és egyéb kapcsolatok. A (férfi)szerelmem – a saját másra, a más sajátára és a saját sajátára irányuló vágya tehát – egyfajta önfelfogadási kísérlet, aminek terapikus tere nem csupán az emberi kapcsolatokban mutatkozik meg (a szerelmen kívül legalább ilyen fontos a baráti, családi kapcsolatok és függések), hanem efféle térnek tűnik maga a vers is.

Ennek a „terapikus” jellegnek azonban maguk a versek egy sajátos belső kritikáját is adják. „*Menj analízisbe, ha gyerek vagy még.*” (*Barátok*, 31.) A meghalt volt baráttal való képzelte párbeszédben azonban egy másik üzenet is érkezik: „*Azt hiszed, a verseid majd igazolnak? / Kit érdekel? Ami elmúlt, úgy marad.*” (30.) A *Barátok* versei így nem csupán a testi vágy transzcendencia általi megváltatlanságáról adnak számot, de a személyes érzés vers, megformálás általi megváltatlanságáról is. Talán ezért is lehet az, hogy miközben a képzelet hangsúlyos témája a verseknek – „fantáziákban éltél a valóság helyett”

(*Anya és fia*, 19.), „a képzeletem a nászutunk” (*A francia mozis*, 37.), az álmodott és az elmondott szülés apává tesz (*Apa*, 21.) –, addig magukban a versekben semmi képzelet-, semmi fantáziaszerű nincs, vagyis semmi olyan, ami elszakadna a személyes tétektől. Ezért is lehet olyan zavarbaejtően nehezen beszélni ezekről az első látásra olyan tiszta és áttetsző versekről: mert nemcsak azzal szembesítenek, amit tükrözni próbálnak, de ennek a tükrözésnek a lehetetlenségével is úgy, hogy ennek a lehetetlenségnek az érzékeltetése ellenére, mintegy a tükröt kikerülve, mégis megcsillan. Valami.

Turi Tímea

